

ΕΙΣ ΔΕΛΦΟΥΣ

[Ὁδοιπορικὸν Σημείωμα]



Περιηγούμενος ἐν Ἑλλάδι ἀνὰ πᾶν σχεδὸν βῆμα πατεῖ ἐπὶ ἀρχαίων μνημείων, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ὁ νεκροθάπτης χρόνος κατέχωσε καὶ ἐνεταφίασεν ὑπὸ σωροὺς χωμάτων· πανταχοῦ παρακολουθοῦσιν αὐτὸν ἡρώϊκαί καὶ ποιητικαὶ ἀναμνήσεις. Ὁ βυθὸς τῆς θαλάσσης γέμει συντριμμάτων ἐχθρικῶν στόλων οἱ ὄρμοι καὶ οἱ λιμένες καὶ τὰ ἀκρωτήρια ἀναπολοῦσιν ἀνὰ μίαν σελίδα τῆς ἐνδόξου Ἑλληνικῆς ἱστορίας· οἱ βράχοι, αἱ κορυφαὶ τῶν λόφων, οἱ πρόποδες τῶν ὀρέων, αἱ χαράδραι καὶ οἱ ποταμοὶ διατῆροῦσιν ἔγνη ἀρχαίου μεγαλείου. Πανταχοῦ παρουσιάζεται ἡ φύσις ἡδελφωμένη μετὰ τῆς τέχνης, τὸ κάλλος μετὰ τῆς φαντασίας.

Οὐδεμιᾶς τῶνόντι ἄλλης χώρας ἢ γῆ εἶναι κατεσπαρμένη μὲ τοσαῦτα μνημεῖα μαρτυροῦντα τῶν κατοίκων τὴν ἰξυίτητα τοῦ πνεύματος καὶ τὴν ἡμερότητα τῶν ἡθῶν, ἀλλὰ καὶ οὐδαμοῦ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος παρέσχεν ἡ φύσις τοσαύτας τέρψεις, τοσαύτας θωπείας εἰς τοὺς περὶ τὰ κάλλη αὐτῆς ἐντρυφῶντας κατοίκους. Καλλιτεχνικώτατα πονοράματα ἐκτυλίσσονσαι πανταχόθεν. Ἐνθεν μὲν παρουσιάζεται διαγελῶσα ἡ θάλασσα διὰ μέσου ἰσθαφῶν ὀρέων, ἐκεῖθεν προβάλλει μυροβόλος δαφνοστεφῆς χαράδρα, πέραν ἀπορῶγες πέτραι φέρουσιν ἐπ' ὤμων ὀδοντωτὰ τείχη ἀκροπόλεως καὶ ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου χαιρετᾷ τοὺς προσπλέοντας ἡ παρθένος Ἀθηνᾶ ἀπὸ τοῦ μονήρους αὐτῆς ναοῦ· ἡ δὲ κυπάρισσος καὶ ἡ ἱερὰ βάτος, ὁ κισσὸς καὶ ὁ πλάτανος, ἡ ἄμπελος καὶ ἡ συκῇ προσφέρουσι γλυκεῖς καρποὺς καὶ σκιὰν εἰς τὸν διαβάτην, ἐνῷ νάματα κρυσταλλώδη ἐκεῖ που πλησίον φλοισβίζοντα διαχέουσι ὀρόσον καὶ χαρὰν εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Ἀπαντα δὲ ταῦτα καλύνει διὰ τοῦ χρωστικῆρος ὁ μέγας τῆς Ἑλλάδος ζωγράφος, ὁ μάγος ἥλιος, διανέμων μετὰ θαυμασίας ἀρμονίας τὰ γλυκύτατα καὶ καταθαμβοῦννα τοὺς ὀφθαλμοὺς ποικίλα ἐκεῖνα χρώματα καὶ ἐναλλάσσων αὐτὰ τεχνηγέντως κατὰ τὰς μεταβολὰς τῶν ὥρῶν τοῦ ἔτους καὶ κατὰ τὰς ἀτμοσφαιρικὰς ἐπηρείας.

Τοιαύτας ἐντυπώσεις ζωηροτάτου θαυμασμοῦ ἀπεκόμισα πολ-
λαχόθεν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰς ἐαρινὰς ἐκδρομὰς μου· τοιαῦτα
δὲ κατὰ φρένα ἔχων καὶ πάλιν ἀπεχαιρέτησα τὴν ἐσπέραν τῆς
23 Μαΐου τὸν ἡμικοιμώμενον ἤδη Πειραιᾶ, ἐπιβίθασθεις ἐπὶ τῆς
Ἑλλάδος ἐνὸς τῶν ἀτμοπλοίων τοῦ Γουδῆ.

Πρώτη φροντίς τοῦ ταξειδεύοντος εἶναι ἡ ἐγκατάστασις καὶ
τοποθέτησις· ὅθεν ἀφοῦ ἐγνώρισα τὸν στίβαρον καὶ ἀκάματον
πλοίαρχον κ. Χαράλαμπον Κυριακόν, ἀνθηρὸν φέροντα τὸ γῆρας,
ἐξηρεύνησα τὰ ἄδута τοῦ κοιτωνίσκου, ἔνθα ὁ θαλαμηπόλος κα-
τέθεσε τὰ ὁδοιπορικὰ μου σκευὴ ἐπὶ ἐνὸς τῶν δύο κλινιδίων. Τὴν
τέχνην τοῦ οἰκονομεῖν τὸν χώρον ἐτελειοποίησεν ἡ ναυπηγικὴ το-
σοῦτον, ὥστε τοποθετεῖ ἐντὸς ἐμβαδοῦ δύο τετραγωνικῶν μέτρων,
ὅσα ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ὁ ἐπιτηδεϊότατος ξε οδόγος ἐντὸς δεκαπλασίας
ἐκτάσεως. Δὲν ἐπικροτῶ ὅμως ἐγὼ διὰ τὸ κατόρθωμα πικρὰν
λαβὼν πείραν εὐθύς ἀπὸ τῆς πρώτης δοκιμῆς. Εἰς τὴν ἀναρρί-
χησιν ἐπὶ τοῦ κλινιδίου εὐδοκιμεῖ ἰδίᾳ ὁ ἔχων δίπλωμα γυμναστι-
κῆς, διότι ἀπαιτεῖται μυῶνων ἰσχὺς καὶ ἐλαστικότης, σώματος
δ' εὐλυγισία μεγάλη, ὥστε νὰ συσπειρωθῇ ὁ ὕπνου ἐπιθυμῶν ἐν-
τὸς τοῦ στενοῦ ἐκείνου κιβωτίου, χωρὶς κινδύνου κατὰξewis σκε-
λῶν ἢ συρράξewis κρανίου.

Τέλος πάντων κατώρθωσα ν' ἀνέλθω ἀβλαβῶς εἰς τὴν κοίτην
μου, ἀναμένων τὴν πρὸ τοῦ πορθμοῦ τῆς Κορίνθου εἰς Ἴσθμίαν
ἄφιξιν τῆς Ἑλλάδος, διὰ νὰ παρασταθῶ κατὰ τὴν διάβασιν αὐ-
τῆς διὰ τῆς διώρυγος, τοῦθ' ὅπερ ἐγένετο περὶ μέσας νύκτας. Τὰ
διόδια ἀπὸ τὰς ἀτμοπλοϊκᾶς ἐταιρίας πληρόνονται κατὰ μῆνα διὰ
γραμματίων, ὑπολογιζόμενα πρὸς ἓν μὲν φράγκον χρυσὸν κατ'
ἐπιβάτην, ἡμῖς δὲ κατὰ τόνον ἐκτοπίσεως τοῦ πλοίου, ὥστε θὰ
εἶχον οὐκ' εὐκαταφρόνητον μέρος· οἱ μέτοχοι, ἐὰν διήρχοντο
ἐκεῖθεν πολλὰ ἀτμόπλοια. Φαίνεται ὅμως ὅτι καὶ ἐκεῖνα ἀκόμη
τὰ πλοῖα τὰ ἐκ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης προερχόμενα, τὰ μόνον
συντομεύοντα τὸν πλοῦν διὰ τῆς διώρυγος ἀποστέρουσιν αὐτήν,
προτιμῶντα τὸν περίπλου, λόγῳ ὅτι οὐ μόνον ἐπικίνδυνος ἀλλ'
αὐτὸ τοῦτο ἀδύνατος ἀποβαίνει ἡ διάβασις ἐνεκα τῆς στενότητος
εἰς πλοῖα ὅπως οὖν μεγάλα. Ὡστε αἱ πρόσοδοι τῆς ἐταιρίας εἶναι
ἐλάχισται καὶ δυσανάλογοι πρὸς τὸ δαπανηθὲν κεφάλαιον καὶ τὰ
ἔξοδα τῆς συντηρήσεως· οὐχ' ἥττον οἱ μέτοχοι καὶ τῆς πρώτης ἐται-
ρίας καὶ τῆς νῦν δευτέρας ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ καυχῶνται ὅτι τὰ
χρήματα αὐτῶν ἐκυκλοφόρησαν καὶ συνετέλεσαν ἔργον, ὅπερ οὐδ'
αὐτὸς ὁ Νέρων κατώρθωσε. Τὸ μόνον δυσάρεστον εἶναι ὅτι δὲν ἐξετε-
λέσθη κατὰ τοὺς κανόνας τῆς τέχνης, διότι καὶ στενὴ εἶναι ἡ διώ-
ρυξ καὶ τὰ ἐκατέρωθεν τοιχώματα δὲν ἔχουσι τὴν πρέπουσαν κλί-

σιν πρὸς ἀποφυγὴν καταπτώσεως τῶν χωμάτων. Ἀλλὰ καὶ ὁ φωτισμὸς ἐν καιρῷ νυκτὸς εἶναι ἀνεπαρκής, ὥστε μεγάλη ἀπαιτεῖται προσοχὴ παρὰ τοῦ πλοιάρχου καὶ δεξιότης περὶ τὸν χειρισμὸν τοῦ πηδαλίου.

Τὴν πρωτὴν προσηγγίσαμεν εἰς τὴν πετρώδη Ἀντίκυρραν, ἧς ὁ ἐλλέβορος ἦν ἄλλοτε περιζήτητος, καὶ περὶ τὴν 8ην ἡγκυροβολήσαμεν ἐν τῷ λιμένι τῆς Ἰτέας. Ἄλλοτε πρὸς δυσμὰς τοῦ λιμένος καὶ εἰς τὸν μυχὸν τῆς προεκτάσεως αὐτοῦ, τὰ νῦν Ἀγκάλη καλουμένης, ὑπῆρχε μικρὰ πολίχνη, ἣτις κατεστράφη ἐκ θεμελίων κατὰ τοὺς φοβεροὺς σεισμοὺς τοῦ 1870. Ὅπου δὲ ἡ σημερινὴ πόλις, δὲν ὑπῆρχε πρὸ τριακονταετίας ἄλλη οἰκοδομὴ πλὴν τινων τελωνιακῶν παραπηγμάτων καὶ καλυβῶν, καὶ φρέαρ ὀνομαστὸν ὑπὸ μεγάλης ἰτέας σκιαζόμενον, ἐξ ἧς ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα ἡ νέα πόλις, ἀριθμοῦσα νῦν ὑπὲρ τοὺς χιλίους πεντακοσίους κατοίκους. Ἐτι δὲ καὶ νῦν σώζονται ἐπὶ τῆς παραλίας ἱκανὰ τῶν δένδρων τούτων προσεπιμαρτυροῦντα τὸ ἀκριβὲς τῆς ἐτυμολογίας. Ἡ Ἰτέα εἶναι τὸ ἐπίνειον τῆς Ἀμφίσσης, κοινῶς Σάλωνα καλουμένης, περιέχει δὲ σημεῖα προαγωγῆς ἢ φιλοπονίας τῶν κατοίκων καὶ ἡ πολλαχῶς τερπνὴ καὶ ἐμπορικὴ αὐτῆς θέσις Ἄλλοτε εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους τὸ ἐπίνειον τῆς Ἀμφίσσης καὶ τῶν Δελφῶν ἔκειτο δύο χιλιόμετρα πέραν τῆς Ἰτέας πρὸς ἀνατολὰς παρὰ τὸ ὄρος Κίρφης, ἐκεῖ ὅπου νῦν κεῖται τὸ χωρίον Ἅγιος Νικόλαος ἢ Ξηροπήγαδον. Τῶντι τὸ χωρίον τοῦτο ἐκ διακοσίων περίπου οἰκογενειῶν ἀπαρτιζόμενον ἐκτίσθη ἐπὶ τῆς καλυφθείσης ὑπὸ τῶν ἐπιχώσεων ἀρχαίας Κίρρας, ἧς ἐρείπια φαίνονται ἢ προχυμαία ἀμέσως ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης καὶ πρὸ αὐτῆς ἀριστερὸθεν μέγα ἐξάμετρον τετράγωνον ἐξ ὀγκολίθων κτίσμα, ὅπερ ἡ ὥς σκοπιὰ ἐχρησίμευσεν ἢ ὥς βάσις μεγάλου ἀγάλματος. Πεντακόσια δὲ μέτρα παραιτέρω κατὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους, ὅπου καὶ ναῖσχος τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου, ἀναβρύνει κατὰ σειρὰν ἄφθονα ὕδατα σχηματίζοντα ὁλόκληρον ποταμὸν ἐκβάλλοντα εἰς τὸν παρακείμενον αἰγιαλόν. Τινὰ τούτων τεχνικῶς περιορισθέντα κινοῦσι παρακείμενον ὑδρόμυλον, τὰ δ' ἐπίλοιπα σταθμεύοντα σχηματίζουσι δυσώδη καὶ νοσοποιὰ ἔλη.

Ὁ ποταμὸς οὗτος βεβχίως εἶναι ὁ ἀρχαιόθεν μνημονευόμενος Πλεῖστος, πιθανὸν δὲ ὅτι ἀπολέσας τὴν ἀρχικὴν κοίτην, λόγῳ σεισμικῶν ἀλλοιώσεων, ἀναβρύνει ὑπὸ τὸ ὄρος ἐκ πλείστων μερῶν ἐξ οὗ ἴσως καὶ τὸ ὄνομα ἔλαβε.

Εἰς τὸ πρὸ τῆς Κίρρας ἀλίπεδον ὑπῆρχε κατὰ τοὺς εὐκλειεῖς χρόνους ἵππόδρομος καὶ ἐκεῖ κατὰ τὰ Πύθια ἐτελοῦντο καὶ οἱ ἵππικο ἀγῶνες, παρείχετο δὲ εἰς θέαν ναὸς Ἀπόλλωνος καὶ Ἀρτέμιδος

καὶ Λητοῦς καὶ ἀγάλματα τούτων μεγάλα, ἔργα Ἀθηναίων γλυπτῶν.

Ἡ εἰς Ἀμφισσαν ἄγουσα ὁδὸς διέρχεται διὰ τοῦ πεφημισμένου ἐλαιῶνος, τοῦ ὁποίου ἐφάμιλλος οὐδαμοῦ, καθόσον γνωρίζω, ὑπάρχει ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινα τῶν δένδρων καὶ τὸ μέγεθος τοῦ καρποῦ. Αἱ ἐλαῖαι τῶν Σαλῶνων εἶναι περιζήτητοι καὶ οὐδέποτε λησμονεῖ αὐτάς ὁ γευθεὶς, διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἀμφισσεῖς τὰς περιποιοῦνται περισσότερον ἴσως καὶ τῶν θυγατέρων. Ὅτε διήλθον ἐκεῖθεν ὁλος ὁ ἐλαιῶν ἦτο κατάφορτος ἀνθέων, ἐξ οὗ προσηνύετο ἄφθονος καὶ ἐκλεκτὴ συγκομιδὴ. Μετὰ μιᾶς ὥρας καὶ τέταρτον ἀμαξηλασίαν ἐφθάσαμεν εἰς Ἀμφισσαν τὴν πάλαι ὀνομαστοτάτην καὶ μεγίστην πόλιν τῶν Λοκρῶν καὶ νῦν ὡς καὶ ἀπὸ Τουρκοκρατίας, ἐκτίσθη ὡς ἔτυχεν ἐπὶ τῆς κλιτύος λόφου φέροντας ἐπὶ κορυφῇ τὴν ἀκρόπολιν. Καὶ πρὸς ἀνατολὰς μὲν αὐτῆς ὑφιοῦται ὁ Παρνασσός, πρὸς δυσμὰς δὲ ὁ Κόραξ, ὅρη ἐκ τῶν ὑψηλοτάτων τῆς Ἑλλάδος· τοῦ Κόρακος μάλιστα (κοινῶς Γκιῶνα) τὸ ὕψος, 2510 μέτρων, ὑπερβαίνει τὸ τοῦ Παρνασσοῦ κατὰ πεντήκοντα περίπου μέτρα, ἀμφοτέρω δὲ ἦσαν πεφορτωμένα χιόνων καὶ ὀμίλης. Ἐν μέσῳ τῆς ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν ἀγοῦσης κεῖται μεγάλη δεξαμενὴ δεχομένη τὰ κατάψυχρα ὕδατα τῆς πηγῆς τοῦ παρακειμένου ὄρους καὶ ἀπὸ ἐξ κρουῶν, παρατεταγμένων εἰς τὰς δύο αὐτῆς πλευράς, ἐκχέουσα αὐτὰ ἄφθονα καὶ διαυγῇ εἰς τὰς πρὸς ὕδρευσιν καὶ πλῦσιν προσερχομένας κόρας. Ἡ ἀκρόπολις ἢ κἄστρον κοινῶς κεῖται ἐπὶ ὀξυτάτου καὶ ἀποκρήνου βράχου. ἐφ' οὗ σώζονται ἱχνη τειχῶν, Ἑλληνικῆς, Φραγκικῆς καὶ μουσουλμανικῆς τέχνης. Ἡ πύλη τοῦ φρουρίου διατηρεῖται ἀκεραία χάρις εἰς τοὺς κυκλωπέιους αὐτῆς παραστάτας, καὶ φαίνονται ἀκέρμη αἱ ὀπαί, ἐν αἷς οἱ στρόφιγγες τῶν θυρῶν καὶ οἱ μοχλοὶ καθηλοῦντο· τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς, τοῦ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου μνημονευομένου, οὔτε ἡ θέσις καὶν διακρίνεται. Ὁ χρόνος μετέβαλε τὰ πάντα εἰς σωροὺς ἐρείπιων ἀνὰ μέσον τῶν ὁποίων διαφιλῶς ἡ χλόη καὶ αἱ ἄκονθαι φύονται. Ἐξω τῆς πύλης ἐπὶ ἐπιπέδῳ χαμηλοτέρου κατὰ δύο ἢ τρία μέτρα ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ἐρείπια προμαχῶνων καὶ οἰκοδομῶν. Ἰσως ἐκεῖ κατώκουν οἱ φρουροί. Ὁ χρόνος, βοηθὸς ἔχων τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον, τὰ πάντα ἐφθίρε διὰ μέσου τοσούτων αἰώνων· ἀλλεπάλληλοι δὲ σεισμοὶ κατέρριψαν καὶ κατασυνέτριψαν ὅσα τυχὲν διεσώθησαν ἀπὸ τῆς φθορᾶς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῶν. Σήμερον αἶγες βόσκουσιν ἐκεῖ ἀνέτως καὶ που περίεργός τις περιηγητής, μετὰ κόπου ἀναρριγώμενος ἐπὶ τοῦ ἀποκρήνου ἐκείνου βράχου, ἔρχεται νὰ ρεμβάσῃ ἀναπολῶν παρελθουσῶν γενεῶν ἐπεισόδια καὶ νὰ θαυμάσῃ τὸ ἐξάίσιον πα-

νόραμα τὸ πρὸ ὀφθαλμῶν ἐκτυλισσόμενον· ἐκεῖθεν ἡ πόλις, χάριν τῆς ἀποστάσεως ἀποκρύπτουσα τὰς ἀσχημίας, παρουσιάζει εἰκόνα συμπλέγματος φαίδρων οἰκίσκων ἀναμέσον θαλερῶν καταπρασίνων δένδρων· ἐγγυτέρω δὲ τῶν ἄλλων ἐξέχει ἡ νεόδμητος εἰσκήνη, ἥτις ὅμως, ὡς ἤκουσα, δὲν θεωρεῖται πολὺ στερεὰ καὶ ἀσφαλής.

Ἐν Ἀμφίσσῃ ἐπικρατεῖ μεγάλη ἀκαθαρσία, ἐνθυμίζουσα ὅτι καὶ οἱ πρῶτοι αὐτῆς κάτοικοι ἐπωνομάσθησαν διὰ τοῦτο καὶ Ὀζόλαι δηλαδὴ δυσώδεις. Καὶ ἐκείνων μὲν τὸ ἐπώνυμον προῆλθε, λέγει ὁ Παυσανίας, ἐκ τῆς ἀποφορᾶς τῶν ἀδεψήτων δερμάτων, ἅτινα μετεχειρίζοντο ἀντὶ ἐσθῆτος, οἱ σημερινοὶ ὅμως κάτοικοι εἰσὶ κοσμίως καὶ εὐπρεπῶς ἐνδεδυμένοι, ὅζουσιν ὅμως κυριολεκτικῶς αἱ ὁδοὶ καὶ αἱ στενωποὶ αὐτῶν, ὥστε διερχόμενος ἐκεῖθεν ἀναγκάζομαι νὰ φράττω τῆς ὀσφρήσεως τὸ ὄργανον. Τοιοῦτον βρωμερώτατον ἀέρα αναπνέοντες οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, κατατῆκονται ὑπὸ μελαγχολίας καὶ ἀσθενειῶν παντοδαπῶν καὶ δὲν ἐννοοῦσιν ὅτι εἶναι εὐκόλον νὰ ἐπανεέλθῃ ἡ υἱεία καὶ ἡ εὐθυμία εἰς τὴν πόλιν των, ἐὰν ἕκαστος κατασκευάσῃ εἰς τὸν οἶκόν του βόθρον καὶ σφραγίσῃ τὴν ὀπήν αὐτοῦ δι' ἀπλουστάτης σιφωνοειδοῦς λεκάνης. Τῆς καθαριότητος καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ κήρυκες ἔπρεπε νὰ ᾔναι εἰς τὰς τόσον ἀκαθάρτους πόλεις καὶ τὰ χωρία οἱ δήμαρχοι καὶ, ἐν ἐλλείψει τοιούτων πολιτισμένων δημάρχων, οἱ νομάρχαι καὶ οἱ ἐπίλοιοι ὑπάλληλοι. Νεμίζω δὲ ὅτι καιρὸς εἶναι νὰ ἐπιβλέπῃ ἡ ἀστυνομία τὰ τῆς καθαριότητος, ὅχι μόνον ἐπὶ τῶν ἀφύχων ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐμφύχων ἐκείνων ὄντων, τὰ ὅποια οὐδέποτε λούονται, οὐδέποτε ἀλλάζουσιν ὑποκάμισον. Ἄλλ' ἐνασιμενίζονται εἰς τὴν ρυπαρότητα καὶ εἰς τὴν δυσωδίαν. Οἱ οὕτω διαιτώμενοι ἄνθρωποι εἶναι κινητὰ φυτώρια φθειρῶν καὶ μάζαι φθοροποιῶν μολυσμάτων ἐκ πάσης ἀκαθαρσίας, προξενοῦντες ἀηδίαν εἰς τοὺς πλησιάζοντας καὶ αἵσχος εἰς τὴν πολιτείαν. Ἄλλ' ἐπανερχομαι εἰς τὴν Ἀμφίσσαν. Ἐγγὺς τοῦ καταστήματος τῶν δικαστηρίων ὑπάρχει εἰδὸς τι ἀμόρφου, ἀνωμάλου καὶ ἀκαθάρτου πλατείας καὶ ἐν μέσῳ αὐτῆς, πρᾶγμα ἀπροσδόκητον, κρήνη καὶ πηδᾶξ, ὅπως ἀνάρμοςτος πρὸς τὴν κυκλοῦσαν αὐτὸν ἀκοσμίαν. Τὸ μόνον καθάριον καὶ εὐπρεπὲς μέρος τῆς Ἀμφίσσης, εἰδὸς τι ὁάσεως, εἶναι ὁ στρατῶν καὶ τὸ πρὸ αὐτοῦ κομψότατον κηπᾶριον. Ἐμαθον ὅμως εὐχαρίστως ὅτι ὁ νέος Δήμαρχος ὑπόσχεται νὰ καθαρίσῃ καὶ εὐπρεπίσῃ τὴν πόλιν, πρᾶγμα τὸ ὅποιον δὲν εἶναι πολὺ δύσκολον, ἀφοῦ εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τοῦ πρानοῦς τοῦ λόφου καὶ μὲ ἐλαχίστην δαπάνην δύναται νὰ κατασκευασθῇ μικρὰ ὑπόνομος πρὸς διαχέτευσιν τῶν ἀκαθαρσιῶν εἰς τι ἀπόκεντρον μέρος τῆς κοιλάδος.

Τῇ ἐπαύριον κυριακῇ ἐκινήσαμεν ἐφ' ἀμάξης πρὸς τοὺς Δελφούς (Καστρί) κατὰ τὴν 6 πρωϊνὴν ὥραν καὶ μετὰ δίδωρον ἀνάβασιν δι' ἐλιγμῶν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν κωμόπολιν Χρισσό, τὴν ἀρχαῖαν Κρίσσαν, ἣν τρεῖς περιεδράμομεν ἀνερχόμενοι, ἕως τοῦ εἰσελάσαντες ἐσταθμεύσαμεν πρὸ τῆς μεγάλης κρήνης, ὅθεν ψυχρὸν καὶ κρυσταλλῶδες ὕδωρ ἀφθόνως ὀροσιζει τὰς ὑδρευομένας Χρησίδας. Τὸ Χρισσὸ κατεστράφη ἐκ θεμελίων μετὰ μεγίστου μέρους τῆς ἐπαρχίας ὑπὸ τῶν φοβερῶν σεισμῶν τῶν συγχλονισάντων ἐκ θεμελίων ὅλα ἐκεῖνα τὰ σεισμογενῇ ὄρη καὶ τὰς κοιλάδας ἐν ἔτει 1870. Δὲν ἀφῆκε λίθον ἐπὶ λίθον ὁ σεισμὸς ἐκεῖνος, ὃν μετὰ φρίκης ἐνθυμοῦνται οἱ πρεσβύτεροι τῶν κατοίκων οὐ μόνον δὲ τὰς κατοικίας ἀνέτρεψε καὶ ἐνεταφίασεν ὑπὸ τὰ ἐρείπια αὐτῶν πάμπολλα ἀνθρώπινα πλάσματα, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄρη συνεχλόνισε καὶ ἀπὸ τὰς πλευρὰς αὐτῶν παμμεγίστους βράχους ἀπέσπασε καὶ εἰς μεγάλην ἀπόστασιν κατεκύλισε.

Ἀπὸ τοῦ Χρισσοῦ διὰ ζητσοειδοῦς ὁδοῦ μετὰ μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας ἄνοδον ἐφθάσαμεν εἰς τὸ τέρμα τῆς ὁδοιπορίας, εἰς τὸ περιλάλητον ἐν Δελφοῖς μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἀπερίγραπτος εἶναι ἡ ἐντύπωσις ἡ ἐκ τῆς θεᾶς τῶν εὐθυτενῶν ἐκείνων βράχων τῶν ἀπορρώγων καὶ ἐρυθροχρόων, τείχη, λέγεις, χειροποίητα, κατασκευασθέντα ὡς περίβολος τῶν ἱερῶν ναῶν καὶ τῶν ἄλλων οἰκοδομημάτων. Ὁ ταῦτα ἐπισκοπῶν καὶ τὴν κύκλῳ μυστηριώδη φύσιν, θὰ ὁμολογήσῃ ὅτι θέσιν μᾶλλον ἐπιβάλλουσιν καὶ καταπλήττουσαν τὴν φαντασίαν δὲν ἦτο εὐκολον νὰ εὕρωσιν ἀλλαχοῦ οἱ ἰδρύσαντες τὸ μαντεῖον. Δελφοὶ ὠνομάσθη τὸ μέρος ἀπὸ τοῦ Δελφοῦ υἱοῦ τῆς νύμφης Κελαινοῦς καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἄλλου Δὸν Ζουὰν τῶν χρόνων ἐκείνων ἔφερον ὅμως καὶ τὸ ὄνομα Πυθῶ ἡ πόλις ἀπὸ Πύθιν τὸν τοῦ Δελφοῦ υἱὸν καὶ διάδοχον τῆς βασιλείας. Τὴν πόλιν μετὰ τοῦ σύγγενος ἱεροῦ χώρου ἀποδόμησαν οἱ Δελφοὶ ἐπὶ ὑψώματος κάτωθι τῶν ἀποκρημνῶν καὶ ὀρθίων βράχων, ὥστε διὰ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ ἀνέρχεσθαι ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸν ἕτερον ναὸν ἢ τὰς στοὰς μέχρι τῆς ὑψίστης κορυφῆς ὅπου κεῖται τὸ Στάδιον.

Τὸ στάδιον τοῦτο εἶχε κατ' ἀρχὰς κτισθῇ ἐκ τῆς ἐγχωρίου πέτρας, ἄχρις οὗ ὁ τῶν χρόνων ἐκείνων μεγαλόδωρος εὐεργέτης Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς ἀνωκοδόμησεν αὐτὸ ἐλόκληρον ἐκ Πεντελῆσιου λίθου, ὡς νῦν παρ' ἡμῶν τὸ Παναθηναϊκὸν ὁ φιλόπατρις Ἀβέρωφ.

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους τοσαύτη ἦτο ἡ εὐλάβεια καὶ ἡ πρὸς τὰ μαντεῖα πίστις, ὥστε οὐδὲν ἐπεχειρεῖτο ἄνευ τῆς συμβουλῆς τοῦ χρηστηρίου, τοῦ ὁποῦ, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, οἱ χρησμοὶ ἦσαν πάντοτε λοξοὶ καὶ διαφορούμενοι. Οἱ ἀποστελλόμενοι ἵνα ζητήσωσι τὴν γνώμην τοῦ θεοῦ ἐκαλοῦντο θεωροί. Θεωροὺς λοι-

πὸν ἔπειπον πολλάκις διὰ φύλλου πήδημα. Ταῦρος φέρ' εἰπεῖν ἐν Κερκύρα ἀπομακρυνόμενος τῆς λοιπῆς ἀγέλης κατήρχετο καθ' ἐκάστην παρὰ τὸν αἰγιαλὸν καὶ ἐμυῶτο προσβλέπων τὴν θάλασσαν. Τοῦτο παρατηρήσας τελευταῖον ὁ βουκόλος παρηκολούθησεν αὐτὸν καὶ ἰδὼν πλῆθος ἄμετρον ἰχθύων ἐκ τοῦ γένους τῶν θύνων, ἔδραμεν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀνήγγειλε τὸ θαῦμα εἰς τοὺς Κερκυραίους, οἵτινες ἀμέσως ἔσπευσαν νὰ συλλάβωσι τοὺς θύνους· παραδόξως ὁμῶς ἀπετύγχανον ὅλα αὐτῶν τὰ τεχνάσματα, ἕως οὗ ἀπεφάσισαν νὰ στείλωσιν εἰς Δελφοὺς θεωροὺς διὰ νὰ ἐρωτήσωσι τὸ αἷτιον. Ἡ Πυθία ἀπήντησεν ὅτι ἀνάγκη νὰ θυσιάσωσι τὸν ταῦρον εἰς τὸν Ποσειδῶνα, τούτου δὲ γενομένου οἱ θύννοι ἠλιεύθησαν εὐχερέστατα. Τοιαῦτα θαύματα ἐκοινολογοῦντο καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔτι περαιτέρω, ὥς παρ' ἡμῖν σήμερον τὰ ἐν τοῖς συναξαρίοις ἱστορούμενα καὶ κατὰ τινας πανηγύρεις κατ' ἔτος τελούμενα. Ἀπὸ εὐλαθείας δὲ καὶ εὐγνωμοσύνης κινούμενοι οἱ ἄνθρωποι ἐκόμιζον πλούσια ἀφιερώματα πανταχόθεν τῆς οἰκουμένης εἰς τὰ μαντεῖα, ὧν προξήρχε τὸ ἐν Δελφοῖς. Ἐκεῖ λοιπὸν συνεσωρεύθη τοσαύτη πληθὺς χρυσοῦ καὶ πολυτίμων ἔργων τέχνης, ὥστε δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ διεγερθῇ τὸ ἀρπακτικὸν ὁρμέμφυτον διαβοήτων ληστῶν καὶ ἄλλων δυναστῶν. Ἀπαντες οἱ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπελθόντες βάρβαροι ἐξέδραμον χάριν λεηλασίας καὶ μέχρι τῶν Δελφῶν, καὶ μοῖρα τῆς στρατιᾶς τοῦ Ξέρξου καὶ οἱ Γαλάται ὕστερον ὑπὸ τὸν Βρέννον. Οἱ Φωκεῖς δέκα ἔτη κατεῖχον καὶ ἐνέμοντο τὰς προσόδους τοῦ χρυσοφόρου μαντείου, ἀλλὰ καὶ ὁ θηριόψυχος Νέρων ἤρπασεν ἐκεῖθεν καὶ μετεκόμισεν εἰς Ρώμην πεντακόσια χάλκινα ἀγάλματα.

Τοσάκις ἐσυλήθη τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοσαύτας ἔπαθε καταστροφὰς ἀπὸ ἐπιδρομὰς καὶ δηλώσεις, ὥστε ἤδη ἐπὶ Πausανίου ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὴν πόλιν συνεχομένην πρὸς τὸ ἱερὸν, ἔβλεπε ναοὺς ἡρειπωμένους καὶ γυμνοὺς ἀναθημάτων καὶ ἀγαλμάτων. Οὐχ' ἤττον ἐσώζοντο ἀκόμη τότε πλεῖστα καὶ κάλλιστα ἐκ μαρμάρου καὶ χαλκοῦ, καὶ τινὰ μάλιστα ἐπίχρυσα, ἐν οἷς ἡ περικαλλής Φρύνη, τὸ θαυμάσιον ἔργον τοῦ Πραξιτέλους, καὶ ἄλλα ἄλλων διασῆμων καλλιτεχνῶν προϊόντα, ἐν δὲ τῇ Λέτχῃ εἶδεν ὁ ἀκριβῶς τὰ πάντα εξετάσας περιηγητὴς πολλὰς εἰκόνας τοῦ Πολυγνώτου καὶ περιέγραψεν αὐτάς μετὰ πάσης λεπτολογίας. Ἐφυλάττοντο ἐκεῖ ἐν τῷ ἱερῷ χώρῳ καὶ πολυτίμα κειμήλια, φέρ' εἰπεῖν ὁ λίθος τὸν ὁποῖον ἀντὶ τοῦ παιδὸς προσέφερεν εἰς τὸν παιδοφάγον Κρόνον ἡ σύζυγός του Ρέα καὶ οὕτω ἐσώθη ὁ τῶν θεῶν πατὴρ Ζεὺς ἀπὸ τῶν πατρικῶν ὀδόντων, καὶ ὁ ὀμφαλὸς τῆς γῆς, ἄλλη πέτρα λευκὴ στηθεῖσα ἀκριβῶς κατὰ τὰς τότε ἀστρονομί-

κὰς δοξασίας τῶν Δελφῶν, τὰς καὶ ὑπὸ Πινδάρου ἐξυμνηθείσας, ἐπὶ τοῦ σημείου, ὅπου τὸ κέντρον τῆς γῆς, καὶ ὁ σιδηροῦς θρόνος, ὅπου αὐτὸς ὁ Πίνδαρος καθεζόμενος ἔψαλλε τὰ εἰς τὸν Ἀπόλλωνα ᾠσματα.

Ἐκεῖ που ἐσώζετο καὶ πέτρα ἀπὸ τῆς γῆς ἐξέχουσαι καὶ ἐπὶ ταύτης, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν, ἀνήρχετο τὸ πάλαι ἡ πρόμαντις Ἡροφίλη ἡ ἐπικληθεῖσα Σιβύλλα καὶ ἀνήγγελλε τοὺς χρησμούς. Ἐν δὲ τῷ προνάῳ ἀνέκειντο τὰ πολυθρόλητα ἐπιγράμματα τῶν ἐπτὰ σοφῶν Γ ν ὦ θ ι σ' α ὕ τ ὸ ν καὶ Μ η δ ἔ ν ᾠ γ α ν.

Ἀλλὰ τῶν ἐπιδρομέων αἱ διαρπαγαὶ ἀπεγύμνωσαν τοὺς Δελφοὺς τῶν πανταχόθεν τῆς ὑψηλίου προσκομιζομένων ἀφιερωμάτων, καταστρεπτικοὶ δὲ σεισμοὶ ἀπετελείωσαν τὸ ἔργον τῶν λυσσαλέων καὶ φονικῶν πολέμων καὶ καταρσίψαντες ἐκ θεμελίων τὰ περικαλλῇ οἰκοδομήματα, τὰ ὅποια ἀνήγειραν διαπρεπεῖς ἀρχιτέκτονες, ἐν οἷς καὶ Σπίνθαρος ὁ Κορίνθιος ὁ οἰκοδομήσας τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ ἀπαράμιλλοι γλύπται καὶ ζωγράφοι κατεκόσμησαν, μετέβαλον εἰς ἄμορφον σωρὸν ἐρειπίων, ἀνωθεν δὲ τούτων μετὰ παρέλευσιν χρόνων οἱ νεώτεροι κάτοικοι τῶν Δελφῶν, ποιμένες καὶ ἀγρόται, ἔκτισαν τὰς πτωχικὰς τῶν καλύβας, οὐδὲ καὶ ὑποπτεύσαντες ὅτι ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν ἔκειντο ἐνταφιασμένα ἐνδοξα λείψανα παρωχημένου μεγαλείου. Μόλις μετὰ αἰώνων παρέλευσιν διήγειρε τὴν περιέργειαν τῶν ἀρχαιολογούντων ὁ λησμονηθεὶς ἐκεῖνος χῶρος καὶ τελευταῖον πρὸ διετίας ἡ ἐν Ἀθηναῖς Γαλλικῇ Σχολῇ πρωτοβουλία τοῦ Διευθυντοῦ αὐτῆς κ. Ὡμόλ, ἀνέλαβε πᾶν φιλοτίμως νὰ ἐκθάψῃ τοὺς μεταξὺ ἐρειπίων καὶ χωμάτων κεκρυμμένους θησαυροὺς, καὶ νὰ ἐξιχνιάσῃ ἐν ἔτι μυστήριον ἐκ τῶν ἀποκρύφων τῶν παναρχαίων θρησκευμάτων.

Ἐμπλεως λοιπὸν περιεργείας καὶ σεβασμοῦ ἐπεσκέφθην πρῶτον τὸ μουσεῖον ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ πεπειραμένου καὶ φιλόφρονος κ. Κοντολέοντος. Τόσαῦτα εἶχον γραφῇ ἐγκώμια περὶ τοῦ ἀρτίως ἀνευρεθέντος ἀγάλματος τοῦ δῆθεν παριστῶντος τὸν τύραννον Ἰέρωνα, ὥστε ἀμέσως ἐκεῖ ἐστράφη ἡ προσοχή ἡμῶν τῶν ἐπισκεπτῶν. Ὅτι ἀληθῶς τὸ εὑρημα εἶναι πολύτιμον οὐδεὶς λόγος, ἀφοῦ τοιούτων διαστάσεων καὶ τοιαύτης ἀρχαιολογικῆς ἀξίας οὐδαμοῦ ὑπάρχει· νομίζω ὅμως ὅτι ἐξωγκώθη ἄγαν ἡ καλλιτεχνικὴ αὐτοῦ ποιότης. Ὡραῖον τὸ ἄγαλμα δὲν εἶναι, οὔτε καλλίστης τέχνης ἔργον· ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς τὰ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηναίων ἀρχαῖα· ἔχει δὲ προσθέτους ὀφθαλμοὺς ἐξ ἐτέρας ὕλης. τεχνικώτατον ἀπομίμημα τῶν φυσικῶν, καὶ τὸ παραδοξώτερον οὔτε ὁ χρόνος οὔτε τοῦ χρώματος ἡ ἐπίδρασις ἡλλοίωσαν τὸ χρῶμα ἢ τὴν στιλπνότητα τῶν ψευδῶν ἐκείνων ὀφθαλμῶν. Τὸ ἄγαλμα εἰ-

κονίζει ἄνδρα ὄρθιον ἰστάμενον ἐπὶ ἄρματος φέροντα ποδὴ ῥῃ ἐσθῆτα, γυναιξὶ μᾶλλον ἀρμόζουσαν, πολύπτυχον, καὶ διὰ τῆς ἐτέρας τῶν χειρῶν κρατοῦντα τεμάχια τῶν ἡνίων τῶν ἵππων, εἶναι δὲ ἀσκεπῆς καὶ γυμνόπους. Οὐδὲν τὸ ἡγεμονικὸν ὑπάρχει ἐν τῷ ἑμοιώματι ἐκείνῳ, οὔτε διακριτικόν τι σύμβολον, ἀλλ' οὔτε καὶ ἀνδρικόν τι, ὥστε ὅπως οὖν ἀπίθανος φαίνεται ἡ ὑπόθεσις, ὅτι τὸ ἄγαλμα εἰκονίζει τὸν τύραννον Ἰέρωνα, ἀφοῦ μάλιστα γνωστὸν ἐστὶν ὅτι τοῦ Ἰέρωνος τὰ χαλκᾶ ἀφιερώματα, προσκομισθέντα ὑπὸ τοῦ υἱοῦ, κατέκειντο ἐν Ὀλυμπίᾳ.

Ἐν τῷ μουσεῖῳ ἄξια προσοχῆς εἶναι καὶ ἄλλα μικρὰ χάλκινα ἀγαλμάτια, κεφαλὴ βοός, χεὶρ κρατοῦσα λαβὴν ἢ πιθανώτερον τόξον ἢ μέρος τι τοῦ ἄρματος ἐν ᾧ ὁ ὑποτιθέμενος Ἰέρων. Καλλίστης δὲ τέχνης σῶμα γυμνὸν ἀθλητοῦ καὶ παῖς ἐπιχαρίτως μειδιῶν, ἀμφοτέρω μαρμαρίνα. Τὸ ἔργον τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς εἶναι οὕτως μέγα καὶ πολλὰ ἔφερεν εἰς φῶς πολύτιμα καὶ περίεργα. Ὑπολείπονται ὅμως ἀκόμῃ ἀνεξερευνήτα πλεῖστα ὅσα, ἀλλ' ἄρ' αὖ γε θὰ παρέξῃ τὴν πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένην χρηματικὴν χορηγίαν ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις, πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν ἀνασκαφῶν; Εὐχονται τοῦτο θερμῶς οἱ φιλάρχαιοι, προτρέπουσι δ' ἐνταυτῷ καὶ τὴν Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ἵνα οἰκοδομήσῃ ἐν καταλλήλῳ χώρῳ εὐπρεπὲς μουσεῖον, ὡς ἐκεῖνο τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ, ἐκτὸς εἰὰν εὗρεθῇ γενναιοφρῶν χορηγός, ζηλῶν τὴν δόξαν τοῦ ἐκ Χίου χρηματιστοῦ, ὅστις πορισάμενος μεγάλα κέρδη ἐκ τῶν δαυνείων, ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ὁποίων κατέπεσε τὸ ἔθνος, δαπανᾷ τοῦλάχιστον μέρος αὐτῶν εἰς ἔργα φιλόανθρωπα καὶ ἐθνωφελῆ. Ἡ ἀνέγερσις μουσείου ἐπείγει, διότι τὸ ὑπάρχον εἶναι πρόσκαιρος ἀποθήκη, ἐνθα φύρδην μίγδην καὶ ὡς ἔτυχε συνεισωρεύθησαν τὰ εὐρήματα ὥστε οὔτε πρὸς μελέτην ἢ καὶ ἀπλὴν θέαν εἶναι εὐχρηστα, δυσχερὲς δ' ἀποβαίνει ἡ φύλαξις καὶ ἡ συνεχὴς ἐξέλεγξις.

Ἀπὸ τοῦ μουσείου διὰ τῆς Ἰερᾶς ὁδοῦ ἡ συνοδεία ἡμῶν ἀπερχομένη ἐπεσκέψατο κατὰ σειρὰν τ' ἀποκαλυφθέντα ἐρείπια τῶν θησαυρῶν καὶ τῶν στοῶν. Ἐκ τοῦ μεγάλου ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος μόνον τὰ θεμέλια καὶ τὸ δάπεδον διασώζονται· ποῦ ὁ τρίπους, ἐφ' οὗ ἀνερχομένη ἡ Πυθία ἀπήγγελλε τοὺς χρησμούς, ἐξῆλλος γενομένη ὑπὸ τῶν υπογείων ἀναθυμιάσεων καὶ τοῦ ὕδατος τῆς Κασταλλίας· ποῦ ἡ κύκλῳ μεγαλοπρέπεια τῶν μνημείων καὶ τῶν τελετῶν ἡ λαμπρότης; Ὁ χρόνος ἐρείπια καὶ μόνον ἐρείπια ἐκληροδότησεν εἰς ἡμᾶς. Ἀπὸ τοῦ θεάτρου καλλίστη ἡ ἀντικρὺ ἐκτυλισσομένη εἰκὼν· ἀπότομοι καὶ οὐρανομήκεις βράχοι ἀνωθεν δεινροφύτων χαραδρῶν, πέραν χιονοστεφῆς ὁ Παρ-

νασὸς καὶ ἐπὶ τῆς ὀφρύος τοῦ ἀπέναντι βουνοῦ ἡ κωμόπολις Ἀράχωβα. Ἐγευματίσαμεν ὑπὸ τὸν παχύσκιον πλάτανον, οὐ μακρὰν τῆς ἱερᾶς πηγῆς Κασταλλίας, ἄνωθεν τῆς ὁποίας ἐσχηματίσθη ἐντὸς μικρᾶς κοιλότητος τοῦ βράχου μικροσκοπικὸς καὶ πενιχρότατος ναῖσκος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἐφορεύοντος τὸ ἅγιον ἅσμα. Ἡ πηγὴ ἀναθρῶσκει κάτωθεν ἐρυθροειδῶν βράχων παρατεταγμένων στοιχηδόν καὶ διχαζομένων περὶ τὸ καταλήγον εἰς γωνίαν τέρμα, ὅπου καὶ ἔχνη βαθμίδων λελαξευμένων ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς. Τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς, διαυγὲς καὶ κατάψυχρον, εὔρεν ἔξοδον ὀλίγον περαιτέρω ὑπὸ τινα ἐξέχοντα βράχον, καταχωσθείσης ὑπὸ τοῦ χρόνου τῆς λελαξευμένης δεξαμενῆς, ὅπου τὸ πρῶτον ἐχύνετο.

Δὲν περιγράφεται μετὰ πόσης ἡδονῆς καταβροχθίσαντες ὡς πειναλέοι προσκυνηταὶ τὸ παραταθὲν πρόγευμα, ἐπίομεν τὸ ἀθάνατον ὕδωρ τῆς Κασταλλίας, μετὰ τῆς ἐλπίδος ὅτι θὰ ἐπενεργήσῃ καὶ ἐφ' ἡμᾶς ἡ προφητικὴ αὐτοῦ δύναμις. Φαίνεται ὅμως ὅτι διὰ τοῦ χρόνου ἔχασε καὶ αὐτὸ τὴν παλαιὰν ἐκείνην ιδιότητα τοῦ οἰστρηλατεῖν τοὺς πίνοντας. Εἰς μάτην προσεπάθησα ν' ἀνασύρω μικρὰν πτυχὴν τοῦ πέπλου τοῦ ἀποκρύπτοντος τὸ μέλλον καὶ νὰ ἀκούσω ἐν μέσῳ τῆς μυστηριώδους ἐκείνης φύσεως μίαν λέξιν παρήγορον ὑπὲρ τῆς πολυπαθοῦς καὶ ἡρωϊκῆς νήσου, πρὸς ἣν ἀτενίζει τὴν ὥραν ταύτην μετὰ παλμῶν καρδίας σύμπασα ἡ Ἑλλάς. Ἠρώτησα τοὺς βράχους, ἐπεκαλέσθην τὸν Ἀπόλλωνα, πλὴν οὐδεμία φωνὴ ἀποκρίσεως ἠκούσθη.

Τότε ἐνθυμηθεὶς πρὸς παρηγορίαν τὸ γαλλικὸν ἐκεῖνο λόγιον «pas de nouvelles, bonnes nouvelles» ἀπεχαιρέτισα τὴν θαυμασίαν ἐκείνην ὀπτασίαν καὶ ἔλαβον τὴν εἰς Ἰτέαν ἄγουσαν.

Τῇ 3 Ἰουνίου 1896.

Θ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

Ἡ τελευταία μου σκέψις.

Εἰς ἂν βρίσκουμαι στὴν ὑστερὴν τοῦ χάρου ἀγωνίαν, καὶ ὅλγοι παραστέκονται στὴ νεκρικὴ μου κλίνη, ἡ τελευταία σκέψις μου θὰ ᾗσαι σύ, Μαρία, σύ ἡ χρυφὴ ἀγάπη μου ! . . . Καὶ τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἐμπρὸς μευ θάχω τὴ γλυκεῖα εἰκόνα σου . . . τὰ λόγια θὲ νὰ θυμοῦμαι τὰ γλυκὰ, ποῦ σύ θὰ λησμονήσῃς ! . . . Μὰ θὰ πεθάνω εὐτυχὴς ἂν δίχως μοιρολόγια ἔλθῃς μ' ἓνα σου φίλημα τὰ μάτια νὰ μοῦ κλείσῃς.

Μιτυλήνη

ΑΡΙΣΤ. ΜΑΝΔΡΑΣ